

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. VI.

1 · 9 · 2 · 7

ŠT. 6.

VSEBINA 6. ŠTEVILKE Z DNE 1. JUNIJA 1927.

Članki in razprave:	Stran
Dr. Brecelj A.: Oblasna samouprava in socialna politika.	121
Dr. Tominec A.: Človeška družba in zločini. (Konec prih.)	127
Dr. Sušnik L.: Prosveta v baltiških državah. (Konec.) . . .	130
Dr. Gantar K.: Naši prvi sociologi. (Konec prihodnjic.) . .	134
Erjavec F.: Pregled zgodovine del. gibanja med Slovenci. (Dalje prihodnjic.)	136
Pregled:	
Politični pregled:	
Obnova mirovne politike. (Fr. S.)	139
Italija in naši sosedje. (J. Šedivy.)	139
Misterijozna vlada. (Fr. S.)	140
Kulturni pregled:	
Hrvatska savremena literatura. (B. Dulibić.)	141
Literatura	142
Socialni pregled:	
Letošnji franc. soc. teden v Nancyju. (R. J.)	142
Socialni položaj avstr. delavstva. (F. A.)	143
Literatura	143
Gospodarski pregled:	
10 milijonov zadruharjev. (Dr. L. Čampa.)	143
Literatura	144

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Kodeljevo) je pošiljati tudi rokopise. — Upravništvo je v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportajni oddelek, Poljanski nasip 2. Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, Via Carducci 2. — Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čeč.

Dr. Ant. Brecej:

Oblasna samouprava in soc. politika.

Po zakonu o oblastnih in okrajnih samoupravah spada v območje in delokrog oblastnih samouprav tudi socialna politika; vsa ali samo deloma, ni določeno.

Država je monopolizirala in centralizirala vso socialno politiko, izdala je nekaj bolj ali manj posrečenih socialno političnih zakonov, organizirala in za prvo silo dotirala nekaj socialno političnih institucij, a začeto delo je stopnjema sama demontirala in, preden so stopile oblastne samouprave v življenje, je razpadla vsa državna socialna politika, ostale so samo institucije, ki imajo svoj izvor v časih in zakonih pred našo državo, in pa invalidska oskrba, ki naši državi ni v čast.

Ker pa je v naših družabnih razmerah več kot nekaj bolnega, saj trpe najhujšo bedo široke plasti naroda, ki tolike bede poprej ni poznal, so se ob otvoritvi oblastnih skupščin oglasili vsi trpeči sloji in naslovili na to komaj rojeno, glede življenjske moči dvomljivo, nebogljeno dete svoje prošnje in zahteve za nujno pomoč. Oblastni odbor v Ljubljani nima še nikakih sredstev, pa tudi ne poslovnega aparata, pa je že zasut z goro predlogov, zahtev in prošenj socialno-politične narave.

Moj položaj kot oblastnega odbornika-poročevalca za zdravstvene, humanitarne in socialne zadeve, ni zavidanja vreden. Toliko ogromnih potrebščin, vse so nujne, vsaka je najnujnejša — kritja še nobenega; novih davščin ne smemo nakladati, ker je ljudstvo fiskalno izčrpano. Kaj početi? Kdo nam poda čarovni kjuč, da si odpremo ž njim dovoljen izhod iz perečih problemov?

Ako vendar le razpravljam pred javnostjo te zadeve, delam zategadelj, da opozorim razsodne ljudi, kar sem že ob volitvah vedno povdarjal, da ne pričakujmo čudežev z neba. Kako presojam težavni položaj in kaj si obetam od negotove bodočnosti, bodi povedano samo kot moje osebno mnenje, ki ni bilo še obravnavano in odobreno pred nobeno strankino ali skupščinsko instanco, kot nekak pregled zahtev in kot nekako začasno vodilo v presojanju naših socialno-političnih nalog.

I. Oskrba vojnih invalidov, vdov in sirot.

Invalidska oskrba je čisto državna zadeva, ki se je rešila zelo ne-socialno, za naše razmere pa naravnost krivično. Vse druge države so rešile to prvinsko nalogo povoljno, le naša sramotno. Kako pojmujejo srbski uradniki to nalogo, je razvidno iz nasveta, ki ga je dal ministrski odposlanec, ko si je ogledal invalidske zavode pri nas: »Šta treba! Dajte

mu novčanu pomoč, pa neka ide v zadrugu!« Ko smo mu predočili, da naš invalid nima doma zadruge in sploh ničesar, ako je izgubil svojo delovno moč, razen ceste in beraške palice, je visoki zaščitnik invalidov skomignil z ramama.

Zato ni čuda, da nas invalidske organizacije že izza volitev naganjajo, naj prevzame oblastna samouprava invalidsko oskrbo od države. V l. 1926. je dobila država iz Slovenije poldrugí milijon invalidskega davka več kakor jo je stala vsa invalidska oskrba, letos bo invalidskega davka manj. Doslej se ni dalo pri socialnem ministrstvu nič doseči, ker je vsa invalidska oskrba izvedena strogo centralistično in bi trebalo v to svrhu izpremeniti invalidski zakon, kar pa se bržkone ne zgodi izlepa, ker od nikoder drugod ni prišla v Belgrad slična zahteva, dasi je stanje vojnih invalidov po drugih pokrajinah še bednejše.

II. Ljudsko zavarovanje.

Zavarovanje zoper bolezni in nezgode je rešeno za Slovenijo nepovoljno, ker odloča o usodi in denarju najbolj razvitega in močnega Okrožnega urada v Ljubljani Osrednji urad v Zagrebu, ki ga morda kmalu preneso v Belgrad. Minister dr. Gosar je napravil načrt, kako naj se izvrši potrebna decentralizacija, da bo mogla Slovenija svoja sredstva uporabljati za izboljšanje položaja svojih zavarovancev.

Oglašá se tudi že vprašanje, kako naj se zavarujejo tudi dninarji, ki so povečini kmetški sezonski delavci, za slučaj bolezni in nezgod.

Zakon o zavarovanju delavstva za starost in onemoglost je sprejet, a se ne izvaja niti v Sloveniji. Prizadevati se bo treba našim poslancem v Belgradu, ki imajo itak vso iniciativo v socialnih vprašanjih, da se ta zakon izpopolni in razširi tudi na kmetško delavstvo, zakaj usoda ostarelih in onemoglih delavcev na kmetih je ista kakor industrijskih delavcev. Država naj izda okvirén zakon za splošno ljudsko zavarovanje, ki naj ga oblastne samouprave posamič ali dogovorno skupno izpopolnijo in izvedejo z lastnimi uredbami. Pokojninski zavod za nameščence (za Slovenijo in Dalmacijo) posluje tiho, torej povoljno, sicer bi bilo slišati kako škripanje v tej ali oni obliki. Pohvalno je omeniti ta zavod, ki daje svoje denarje na razpolago za gradnjo stanovanjskih hiš po nizkih obrestih.

III. Varstvo dela.

Imamo nov državni zakon o zaščiti dela, a se ne izvaja povoljno in v zadostni meri. Iz državnih in zasebnih podjetij, prav posebno pa iz rudarskih okrajev prihajajo pritožbe in zahteve, naj oblastna samouprava pomaga zaščititi delavstvo proti prekomernemu in protizakonitemu izkoriščanju.

Ta zahteva izrazitih delavskih zastopnikov v oblastni skupščini me je najbolj osupnila. Poleg strokovnih organizacij imamo še državni usta-

novi: rudarsko glavarstvo in obrtno nadzorstvo in potem pa avtonomno in zakonito zastopnico delavskih zadev: Delavsko zbornico. Kaj vse te naprave in ustanove res niso za nič? Morda je zahteva oblastnih poslancev samo navadna demagogija? Da se vse to pravilno presodi, prevzame oblastni odbor pobudo in skliče posvet oblastnih poslancev, članov socialnega odseka, zastopnikov Delavske zbornice in strokovnih organizacij, in na tem posvetu naj se določijo smernice in delokrog!

IV. Zadeve brezposelnih in izseljencev.

Najvažnejša in najhujša socialna potreba slovenskega naroda! Slovenska zemlja že v predvojni dobi ni mogla hraniti svojega naroda; delavski in kmetijski naraščaj je tiščal v Trst, v alpske in vestfalske rudnike ter v Ameriko, odkoder se ni več vračal. Poleg tega je hodilo mnogo naših ljudi v bližnjo tujino na sezonsko delo, drvarji v Slavonijo, Karpate in Romunijo, Prekmurci na ogrsko nižino na latifundije kot poljski delavci, zidarji na Tirolsko in Švico, gradbeni delavci v alpske dežele. V povojni dobi nam je zunanji svet zaprt, doma je zavoljo nesrečne finančne in carinske politike vsa podjetnost v zastoju, mala obrt in velika industrija omejujeta in ustavljata obratovanje, prav, tako promet in trgovina, delovnih moči je čedalje več brez posla. Nekateri naših pogumnih ljudi silijo v Nemčijo, na Francosko in Nizozemsko, njih razmere so neugodne, ker se naša država ne briga za nje, da bi jih s pogodbami zaščitila. V narodnem in nravnem oziru so večinoma brez opore. Obupni klici za kruh doma, obupni klici za varstvo od zunaj.

Naša država je imela izprva posredovalnice za delo in tudi za izseljence se je zanimala (glavni komisariat v Zagrebu in zastopnike v Ameriki), toda vse je opustila, da so razpadli lepi pričetki. Pri bolniškem zavarovanju se pobirajo prispevki za brezposelne, a ti zneski se zbirajo in leže mrtvi v Belgradu. Minister dr. Gosar je napravil pravilnik, kako naj se te lepe vsote smotrno uporabljajo za omiljenje brezposelnosti in stanovanjske bede. Po tem pravilniku bi imele tudi oblastne samouprave soodlojučno moč pri upravi tega denarja. Kakšna bo usoda te ustanove, ni še znano, batí se je upravičeno, da se stvar zavleče in izjalovi.

Sevé, oblastna samouprava ne bo mirovala, marveč z vsemi sredstvi zahtevala, da se v Sloveniji nabrani denar vrne za potrebe brezposelnosti in izseljeništvá v Sloveniji. Oblastna samouprava bo morala izdelati načrt, kako se brezposelnost in z njo združene socialne in gospodarske škode trajno zmanjšajo in odpravijo.

Predvsem bo oblastna samouprava kot delodajalka nastopila pri upostavi cest in razširjenju cestnega omrežja, pri zagradbi hudournikov in drugih voda, pri melioracijskih delih. Pri kmetijstvu treba pričeti z intenzivno namesto sedanje ekstenzivne kulture, kar bo zaposlilo veliko več kmetijskih moči in jim dajalo več kruha kakor ga imajo sedaj. Tudi domača obrt le živetari.

Glede industrijskega delavstva bodi naša težnja ta, da mu pomagamo do višje strokovne izobrazbe in mu s tem pomoremo do vseh boljših in vodilnih mest v obratih, ki jih zavzemajo doslej inozemci. Oblastna samouprava bo po svojih močeh storila vse, da se industrializacija naše domovine ne ovira, marveč pospešuje in izpolni.

Naš vsakoletni prirastek ni velik, ker je umrljivost še previsoka, znaša okoli 1%, tore približno 10.000 ljudi vsako leto več v obeh slovenskih samoupravnih ozemljih. V povoljnih razmerah, ako se kmetijstvo povzdigne in industrija razvije, bi naš človek lahko živel na domači zemlji še dolge dobe. A naša državna carinska in davčna politika se ne ravna po življenskih potrebah slovenskega naroda, zato treba računati, da dober del slovenskih delovnih moči ne najde v Sloveniji dovolj dela in jela. Slovenski oblasti morata pomagati svojemu odvišnemu prirastku do življenja. Najprej v lastni državi. Naša država bi mogla spričo svojih naravnih zakladov hraniti ne 13, marveč 25 milijonov prebivalcev! Naše kmetско delavstvo bi dobilo dovolj sezonskega dela po širnih gozdovih in prostranih žitnih poljanah, umni in srčni mladi poljedelci naj bi se pripravljali na izselitev in obljudevali neobdelane in tako rodovitne kraje na jugu države. Količega pomena za splošno kulturno povzdigo Vojvodine so bili in so še švabski priseljenci!

Naše industrijsko, rudniško in obrtno delavstvo, zlasti če bo kvalificirano, najde v rudnikih in industriji po Bosni in Srbiji dovolj prilike za življenje, saj je slovenski delavec zmožen konkurence na vsakem, tudi svetovnem trgu.

Vsa ta pota odpirati in utirati je naloga obeh slovenskih samouprav, ako hočemo, da se slovenski narod reši tesnih gospodarsko-socialnih spon. Tudi ogromni inteligenčni naraščaj naj nam ne dela sivih las. Mlademu človeku moramo pokazati pot v svet, najprej seve v domači svet, v sredo in na jug skupne države, kjer najde dovolj možnosti za zadovoljiv obstoj v vsaki stroki, v trgovini in industriji, v šolah in uradih, v podjetjih in svobodnih poklicih! Ko bo naša država imela dovolj ročnih in duševnih delavcev, in to se zgodi v nemotenem razvoju komaj po dveh ali treh rodovih, treba bo gledati dalje, predvsem v slovansko Rusijo, ki so jo naši ljudje v svetovni vojni spoznali in vzljubili, v oni neizmerni ruski svet, ki je lahko obljubljena dežela vsem drugim slovanskim izseljencem za desetletja.

V. Stanovanjska beda.

Tudi stanovanjsko vprašanje naj rešuje oblastna samouprava!? Stanovanjska beda je občutna po mestih in industrijskih središčih. Zakrivile so jo nenadne in nagle izpremembe po vojni, draginja, obubožanje srednjih stanov, največ pa zanemarjanje socialnih dolžnosti, ki jih imata država in velekapital do skupnosti. Ako bi državna uprava začasa skrbela, da bi imela svoje poslovne prostore v lastnih zgradbah in ne odvezemala stanovanjskih hiš, ako bi država plačevala svoje nameščence, kakor je

treba za dostojno življenje, ako bi država s pametno davčno politiko smotrno in dosledno podpirala grajenje novih hiš, ako bi velekapital, ki se javlja v bančnih, trgovskih, industrijskih, rudniških in drugih velepodjetjih, moral oskrbovati svoje uslužbenke s primernimi bivališči, ne bi poznali stanovanjske bede, ki pomeni gotovo hudo gospodarsko, družabno, zdravstveno in нравno gorje, gorje, ki se posebno hudo občuti v gosto obljudeni Sloveniji. Vse te povojne posledice, zamude in zanemarjenja države in kapitalizma naj popravi oblastna samouprava?

Oblastna samouprava napravi v stanovanjskem pogledu svojo socialno dolžnost. S svojimi uradi in poslovnimi prostori ne bo odtegovala poslopij stanovanjskim namenom, tudi za svoje nameščence preskrbi tako, da ne bodo v napotje drugim. Ker je to vprašanje že prišlo takoj na dnevni red, preskrbi oblastna uprava, da se na posebni anketi stanovanjsko vprašanje razčisti in jasno določi, katere naloge ima državna uprava, katere zakonodajna skupščina, katere občina, katere zasebna velepodjetja in katere oblastna samouprava. Poudarjam pa, da se ne navdušujem za stanovanjske kasarne, ki so ponekod potrebno zlo. Vzor nam bodi enodružinska stanovanjska hišica z vrtilcem tako za delavca kakor državnega ali drugega uslužbenca. Zato bo oblastna samouprava podpirala tozadevna stremjenja, predvsem pa zadruga za gradbo enodružinskih domov. Delo, ki ga je začel med nami naš Janez Evangelist Krek, moramo obnoviti in času ter razmeram primerno razširiti in spraviti do polnega razmaha!

VI. Zadeve posebne zaščite potrebnih ljudi.

Skrb za slepe, gluhe in sive ali kako drugače poškodovane naše rojake bo morala prevzeti oblastna samouprava, zlasti pa skrb za pismeno odgojo tako nesrečnih otrok, da se usposobijo za samostojno življenje ali da dosežejo vsaj človeka dostojne življenske razmere. Hvala Bogu, število teh nesrečnikov v naših oblasteh ni toliko, da bi tvorila ta zadeva kako težko družabno vprašanje.

Veliko večjega pomena pa je oskrba osirotelih otrok in zanemarljive mladine. Gmotna beda in нравna razrvanost nam ustvarjata premnogo naraščaja, ki nima naravnih pogojev za naraven razvoj, ne družinskega varstva, ne gmotnih sredstev, ne нравnih pripomočkov. Gmotna beda in нравna razrvanost nam ogrožata družine, ki so temeljne in prvinske sestavine naroda, zato je prizadevanje za gmotni in нравni povzdig naroda edino pravilno sredstvo, da skrčimo zdaj ogromno število ogroženega naraščaja. Imamo že nekaj zavodov za oskrbo in vzgojo sirotnih otrok in zanemarljive mladine, a še vse premalo; pogrešamo še zavod za zanemarljive deklice. Vse te prevažne zadeve bo morala oblastna samouprava prevzeti v svojo posebno oskrbo, saj je to prva naša socialna in narodna dolžnost. Uspešna oskrba in odgoja otrok ter mladine se ne da izvrševati po uradniških in sličnih predpisih, tu treba požrtvovalnega dela in krščanske usmiljenosti. Zato bo oblastna

samouprava prepustila izvrševanje teh poslov karitativnim organizacijam in redovniškimi kongregacijam, ki se bavijo s takimi človekoljubnimi nalogami, pridržala si nadziranje njihovega dela, a zato jih krepko podpirala z vsemi svojimi močmi.

Ob tej priliki treba omeniti institucijo, ki jo v povojni dobi silno pogrešamo, namreč prisilno delavnico, ki so jo v prevratnem deliriju ukinili, meneč da s koncem vojne in osvoboditvijo izpod avstrijskega jarma postanemo vsi koristni člani našemu narodu in naši državi. Dandanes vidimo, da se potika mnogo mladih ljudi po svetu ter polni zapore in ječe — ker se niso naučili resno delati in ker menijo, da se da živeti brez dela. Ako kdaj so take ustanove nujno potrebne zdaj, ne kot priveski ali podaljški kaznilnic, marveč kot odgojevalnice pol odraslih ali odraslih delomrznih ljudi, ki največkrat niso sami krivi tega družabnega defekta.

VII. Alkoholizem.

Ko govorimo o socialnih zadevah, ne smemo nikdar prezreti alkoholizma, ki je v naši slovenski domovini brezdvomno prvo socialno vprašanje, saj alkoholizem provzroča pri nas največ socialnega gorja. Borba proti alkoholizmu je najbolj učinkovita borba za socialni povzdig slovenskega naroda, zato bo oblastna samouprava z vsemi sredstvi podpirala vsako stremljenje, da se alkoholizem v naših krajih zatre. Sevé, treba bo upoštevati življenske potrebe vinogradnikov, da jim s prenačljenimi ali pretiranimi naredbami ne onemogočimo življenja, saj vino samo na sebi itak ni glavni vzrok slovenskega alkoholizma. Modro bo treba izvesti načelo, naj alkohol vsaj deloma pokriva tiste tiste ogromne škode, ki jih zakrivlja v socialnem in gospodarskem pogledu. Ni še čas, da bi mogli podrobno razpravljati o tem tako perečem vprašanju.

Sklep.

Oblastni odbor si prizadeva, da si preskrbi sredstva, ki mu omogočijo izvrševanje tolikih in tako raznovrstnih nalog. Zdaj je še vse v rokah belgrajske vlade, in tudi ob njeni dobri volji poteče še mnogo Save mimo Belgrada, da bo mogel oblastni odbor lotiti se socialnih nalog. Ta čas pa naj ne poteka brez haska. Oblastni odbor bo omenjena socialna vprašanja proučeval in zbiral gradivo, socialno čuteče naše razumništvo pa bodi s tem sestavkom opozorjeno in naprošeno, da naj z miselnimi pobudami in praktičnimi nasveti sodeluje pri reševanju bednega našega naroda. Predvsem treba jasnosti, kaj naj se napravi in kdo je v prvi vrsti socialno dolžan, da to napravi, potem pa točnih in velikopoteznih načrtov, da se socialna naloga pravilno in stopnjema izvršuje. Vse socialne politike pač ne more prevzeti nobena oblastna samouprava, naša oblast bo po svojih močeh podpirala državo in občine, pa tudi zasebne organizacije pri njihovih socialnih nalogah, svoje lastne socialno politične dolžnosti pa opravi tako, kakor nas je učil naš prvi socialni politik — Janez Evangelist Krek.

Dr. P. Angelik Tominec O. F. M.:

Človeška družba in zločini.

(Nadaljevanje.)

5. Se li zločini dajo odpraviti?

Ko človek pregleduje statistiko zločinov, se mu nehote vsiljuje vprašanje: Ali se zločini ne bi dali odpraviti? Odgovor na to vprašanje ni lahek. Popolnoma odpraviti se zločini ne dajo, kakor je nemogoče popolnoma odpraviti s sveta greh. Toda ljubezen do bližnjega, kateremu zločin uničuje dušo in telo, nas sili, da skušamo po svojih močeh število zločinov zmanjšati. Če še pomislimo, v koliki meri je človeška družba sama kriva zlih dejanj, tedaj nastane iz tega ne samo dolžnost ljubezni, ampak tudi dolžnost pravičnosti. In temu cilju je sedanja človeška družba bolj oddaljena kakor »temni« srednji vek. Zavedati se moramo, da je človek družabno bitje. On živi v družbi, ker je tako ustvarjen. Iz tega pa tudi sledi, da če so zdravi poedinci človeške družbe, šele tedaj moremo reči, da je družba zdrava; če so poedinci srečni, je družba srečna. Prav isto pa velja tudi o bolezni, in zločin je najhujša bolezen človeške družbe. Morda se ti dozdeva, kaj me briğajo zločini, toda ali veš za gotovo, da ne bo morda danes ali jutri ali pojutrišnjem zločin zadel tudi tebe v živo, tedaj boš sodil drugače. Saj se nikjer ne da tako dobro zasledovati socialna stran greha, kakor ravno pri zločinu. Ali n. pr. umor škoduje samo tistemu, ki je prišel ob življenje? Nikakor ne. Kolikokrat je pri tem težko prizadeta družina tistega, ki je moril, tistega, ki je umorjen, in sicer gmotno in nravno. In marsikdo, ki potem, ko je prepozno, sprašuje, zakaj se je moralo meni to zgoditi, bi po pravici dobil odgovor: Kriv si sam ali vsaj sokriv, ker nisi pomagal, ko je bil čas. In v čem naj bi bila ta pomoč. Predvsem je treba vedeti in se zavedati, da se zločini ne zajeze samo s sodišči, žandarji in vešalami,¹⁶ ampak treba je ljubezni, in iz te ljubezni izvirajočih dejanj. Omeniti hočem tu le na kratko nekatere vrste pomoči, ki bi jih morala nuditi človeška družba ljudem, ki so tudi del človeške družbe, na posamezne se ob priliki še povrnem.

O mogočitev zakonov.

Morda se bo eden ali drugi nasmehnil rekoč: To pač ni najbolj potrebno. Toda če stvar pogledamo nekoliko globlje, tedaj lahko spoznamo, da ni zlepa kaka stvar tako važna, kakor ta. S tem namreč, da se mladim ljudem, ki so dosegli biološko zadostno starost, omogoči zakon, se zajeze na najnaravnejši način prostitucija, pogosti splavi, detomori, prešuštva in drugi — prestopki zoper nraavnost. Šele potem bo možno z neko upravičenostjo zahtevati od mladih ljudi naj do poroke žive zdržno.

¹⁶ Cesare Beccaria - Dr. Karel Esselborn, Über Verbrechen und Strafen, Leipzig 1905, str. 104 nsl.

To se sicer zahteva tudi sedaj, toda kakor že omenjeno nas vsakdanje življenje uči, da z zelo majhnim uspehom.

Dalje se s pravočasno omogočeno poroko najbolj zajeziijo tatvine in poneverbe, saj je znano, da največ tatvin izhaja odtod, ker dekile z lepo obleko želi ugajati fantom in odtod, ker gmotnih sredstev potrebujejo fantje, ako si hočejo ohraniti svoje izvoljenke trajno naklonjene. Znano je pa tudi, da so poročeni možje običajno mnogo bolj solidni v življenju in zato zanesljivejši v svojem službovanju kakor neporočeni.

Isto velja glede umorov. Tudi pri umorih velja namreč ono prvo vprašanje in prva zapoved francoskega preiskovalnega sodnika na svoje kriminalne policiste, kadarkoli je bil naznanjen nov zločin: »Ou est la femme?« »Cherchez la femme!« Kje je ženska? Iščite žensko! Ali ni premnogokrat nesrečen zakon, ki je nastal med zakonskimi drugiči z veliko razliko starosti, bil vzrok pobojev in umorov, ko se je mož hotel na ta način znebiti žene in obratno?

Komur je torej na srcu blagor človeštva in kdor resno želi, da bi se zločini omejili, mora priznati nujnost tega vprašanja. Delati je treba na to, da se mladim ljudem da možnost skorajšnjega zakona. Potrebno je zato dvoje: dota ali recimo stroški, ki so potrebni, da si novoporočeni omislijo to, kar je najbolj nujno za ustanovitev gospodinjstva. Dalo bi se to doseči, če bi država, občina, bančna in trgovska podjetja ustanovila fonde, skupno ali posamič, v katere bi le-tá vplačevala letno ali mesečno procenle za ustanovitev lastnega doma. Vplačevali bi pa vanj tudi vsi neporočeni do gotove starosti. V slučaju, da se kdo izmed uslužbencev poroči, bi dobil na razpolago potrebno vsoto, ki bi jo po gotovem ključu mesečno odplačeval, ne da bi pri tem trpela njegova rodbina.^{17a} Bilo bi to neke vrste prisilno varčevanje, ki bi premnože odvrnilo od stranpotov in tako zgodnjega padca.^{17b}

Poleg tega bi morali dobiti tudi uslužbenci primerno plačo, ki naj bi ne obsegala samo toliko, da se more za silo en sam preživeti, ampak primeroma tem več, čim večjo družino ima in če so že otroci šoloobvezni ali ne. Ne sme se pozabiti, da nujno spada k zadostni plači tudi denar, ki se rabi za vsakemu človeku potrebno razvedrilo. Kakor že omenjeno današnja plača bodisi javnih bodisi zasebnih uslužbencev zdavnaj ni taka, da bi mogli imeti brez skrbi večjo družino, še manj pa, da bi mogli misliti, na kako še tako potrebno razvedrilo. Kjer pa tega ni, tam nastopijo splavi, protikonceptijska sredstva, stradanje, iz katerega potem slede tatvine, poneverbe itd.

Končno je pa za zakon nujno potrebna rešitev stanovanjskega vprašanja. O tem se je že toliko pisalo, da je odveč vsaka beseda. Povdariti bi hotel le to, da bi moralo enkrat za vselej izginiti načelo, ki vlada v

^{17a} Prim. Arthur Zapp, Warum Frau Wanda Liebich die Ehe brach. Hamburg 1921, str. 202, 246.

^{17b} Dr. Franz Hitze, Geburtenrückgang und Sozialreform. M. Gladbach 1922, str. 125 nsl.

gotovih krogih, da imajo starši brez otrok prednost pri dodelitvi stanovanja. Pravtako bi bil že skrajni čas, da bi se pomedlo s precej ukoreninjenim toda krivičnim predsodkom, da so številni otroci znak moške pohotnosti, ker malo število še nikakor ni dokaz zdržnosti.

Utegnil bi sicer kdo ugovarjati, češ, kaj tega treba, saj se ne marajo poročiti ne moški ne ženske. Kar se tiče žensk je na splošno ta trditev nedvomno zmotna. Kakor znano, imajo najmanj čuta za urejeno zakonsko razmerje tako zvane kupljive ženske ali poklicne prostitutke. Ako bi kdo sklepal iz tega, da se te ženske sploh ne marajo poročiti bi se zelo motil. Leta 1913./14. je izredni vseučiliški profesor dr. Schneider¹⁸ preiskoval in popisal življenjepise 70 poklicnih prostitutk, ki so bile začasno na vseučiliški kliniki v Kolínu. Enajst let pozneje, leta 1925. in 1926., je gospa doktorica pl. Heyden preiskovala nadaljnji potek njihovega življenja. Osem od njih je neznano kam izginito, 48 se jih je poročilo, torej nekako pet šestin. Jasen dokaz, da celo pri teh dekletih čut za urejeno zakonsko življenje ni zamrl. Če to velja o teh izgubljenih dekletih, velja tem bolj o drugih. Isto lahko rečemo o moških. Tudi oni si žele lastnega doma in rednega življenja, ki ga more nuditi le srečen zakon.

Zaščita nezakonskih otrok.

Nezakonski otroci so pač živa priča pomanjkljive zakonodaje in dokaz, da je isto delal moški brez zadostnega ozira na žensko in na žalostne posledice svojega ravnanja. Tako n. pr. pri detomorih ne pade na moškega nobena soodgovornost, dasi so domalega vsi posledica njegovega brezsrčnega ravnanja nasproti ženski, ki je ž njim postala mati; ako bi je ne bil zapustil, ako bi ji bil v tistih težkih dneh stal viteško ob strani ali vsaj prostovoljno prevzel svoj delež na prispevkih zanjo in otroka, bi odpadel eden glavnih razlogov, ki jo žene v obup in zločin.¹⁹

Prva in najnaravnejša rešitev tega problema bi bila kolikor možno velika omejitev nezakonskih otrok s tem, da se mladim ljudem nudi možnost pravočasne poroke. O tem je bilo že govorjeno. Ker pa kljub vsemu v očigled človeške slabosti, nikdar ne bo mogoče tega povsem spraviti s sveta, zato moramo tudi na to misliti, kako bi se dala popraviti krivica, ki jo dela dandanes družba nezakonskemu otroku. Tu moramo predvsem poudariti, da so otroci pri tem povsem nedolžni. Izginiti mora zato predsodek, da je nezakonski otrok manj vreden kot zakonski, in da je tako rekoč zanj sramota, ako je bil rojen od neporočenih staršev. Kako globoko je ta predsodek v ljudstvu ukoreninjen, kaže to, da je zašel tako v civilno²⁰ kakor tudi v cerkveno pravo²¹.

¹⁸ Dr. Kurt Schneider—Dr. Luise von der Heyden, Studien über Persönlichkeit und Schicksal eingeschriebener Prostituirter. Berlin 1926, str. 268 nsl.

¹⁹ J. K., Na krivih potih (»Slovenec« 1926, št. 139).

²⁰ § 155.—171., § 754. odz.; § 17. in § 12. ces. nar. z dne 12. okt. 1914, št. 276 d. z.

²¹ Can. 232, § 2. n. l.; can 331, § 1. n. l.; can. 320, §. 2.; can. 504; can. 1363, § 1.; can. 984 n. l. CIC.

Izginiti bi moralo iz obeh zakonikov, državnega in cerkvenega vse, kar zapostavlja nezakonskega otroka, ki je pri tem dejstvu povsem nedolžen. Kazen bi zaslužili kvečjemu njegovi starši, in sicer oba v enaki izmeri z ozirom na to, da se štiti spoštovanje do pravosti, zakona in družine in z ozirom, v kolikor je v takem slučaju podana nevarnost, da otrok ne bo dobro vzgojen. Zakonodajnim potom bi se moral zasledovati oče, katerega ime naj bi otrok nosil, istotako naj bi se zakonodajnim potom, in ne šele na pritisk in tožbo matere, preskrbela otroku oskrba in vzgoja ter bi moral imeti nezakonski otrok enako pravico dedovanja kakor zakonski.²²

Edino na tak način bi se dali zaježiti številni splavi in detomori, katerih so saj v enaki, če ne v večji meri kakor matere krivi očetje nezakonskih otrok.

Semkaj spada tudi vprašanje, kako zaščititi dekleta, ki so vsled borbe za obstanek prisiljene služiti si same svoj kruh, da ne bi bile izpostavljene trajni nevarnosti, ali žrtvovati svojo službo, ki je večkrat istovetna z obstankom, ali svoje poštenje. Organizacija uslužbenecv, h kateri bi nujno morale pripadati vse zasebne in javne uslužbenke, bi imela lepo nalogo, da najprej pismeno opozore in če to ne pomaga, javno osramote tiste nepošteno gospodarje in nastavljenice, ki od podložnih zahtevajo ne samo pridno in vestno delo, kar jim pritiče, ampak tudi najdražje, kar imajo, poštenje in telo. Veliko bi bilo pomagano že s tem, če bi bila zakonodaja vsaj v najvažnejših že omenjenih točkah pravična do nezakonskih mater in otrok.

(Konec prihodnjič.)

Dr. L. Sušnik:

Prosveta v baltiškimi državah.

(Konec.)

Finska.

Najbolj severno med baltiškimi državami leži Finska (Suomi), ki je tudi daleko največja, saj meri 388.483 km² — tedaj več kot Italija.

Finci so bili 600 let pod švedsko nadoblastjo (zato so protestantje), pozneje pa 100 let pod rusko: imeli so pa gotovo samostojnost. Ta avtonomija je bila še pod Rusijo (od l. 1809. naprej) zelo obsežna in je zadevala vse panoge razen vojaštva in diplomatskega zastopstva. Ljudstvo je bilo že tedaj jako izobraženo (le 1·5 analfabetov) in se je od srede 19. stoletja tudi narodno popolnoma zavedlo ter se skušalo čedalje bolj emancipirati od švedskega in ruskega kulturnega vpliva. V zadnjih desetletjih preteklega stoletja se je začela udeleževati rusifikacija v upravi, šolstvu, vojaštvu. Boji za stare pravice od l. 1899. dalje so se zaostriji l. 1904./5. celo do upora, a ruski pritisk je postal po l. 1910. in 1914. še hujši. Za neodvisno se je proglasila Finska 6. decembra 1917, novo ustavo pa je dobila 17. julija 1919.

Vsled neugodne zemljepisne lege je dežela zelo redko naseljena, tako da ima le kakih 3·5 milijona prebivalcev (štirikrat več kot l. 1800.). Za poljedelstvo je primerno komaj 6—8·5% površine, 11% pokrivajo številna jezera (»dežela tisočerih jezer« — v resnici jih je vseh 35.500), 73% (po Vogelu 61%, po Friederichsensu 60%) zavzemajo gozdovi, ostalo tundre in pustinje.

Prebivalstvo se preživlja večinoma (65%) s poljedelstvom, živinorejo, gozdarstvom in ribištvom, 14% je industrijskih delavcev in rokodelcev, 3·4% se bavi s trgovino, 17% odpade na različne poklice.

Vrednost zunanje trgovine je znašala l. 1923. ca. 9 milijard finskih mark, kar odgovarja zopet predvojni višini, vendar izvoz ni čisto dosegel uvoza. Najvažnejši izvozni predmeti so lesenine (ca. 60%), izdelki papirne industrije (ca. 30%), poljedelski produkti in ribe (ca. 8%) itd., — so torej zelo enostranski, kar ima svoje slabe strani za narodno gospodarstvo, ker se mora toliko življenskih potrebščin uvažati (32%). Velik del trgovine je še v tujih rokah. Ladijski park (nad 4800 s ca. 480.000 reg. tonami) ima premalo večjih enot za zunanjo trgovino. Industrija se lepo razvija, zlasti lesna, ker ima na razpolago dovolj domačih sirovin in vodnih sil. Gozdno bogastvo je poleg ruskega največje v Evropi. Znane so finske spete preproge »rye«.

Ljudstvo je zelo enotno: 88·7% je Fincev, nad 11% je Švedov (ti prebivajo največ ob južni in zapadni obali ter kot inteligenca po mestih), 0·3% ostalih. Po veri je nad 97% luteranov, 1·7 pravoslavnih, 0·9% drugih. Na deželo odpade 80% prebivalcev, 17·3% na mesta in okolico.

Glavno mesto je Helsinki (Helsingfors), ust. l. 1640., z 204.155 prebivalci, obenem najvažnejše trgovsko pristanišče, ki je s pomočjo ledolomcev dostopno že skoraj celo leto. Sicer sta odprti pozimi le luki Turku (Åbo) in Hanko (Hangö).

Državni zbor (valtiopäivät) se voli na temelju demokratičnega volivnega reda za tri leta; zakonodajno oblast deli s predsednikom, ki ga voli ljudstvo samo po 300 volilnih možeh na šest let. Najmočnejša stranka so socialni demokratje s 60 poslanci izmed 200 vseh mandatov.

Ljudska izobrazba stoji na Finskem na visoki stopnji: nepismenih ni niti en odstotek. Dežela ima med vsemi baltičkimi državami najstarejši šolski sestav, ki je dobil sedanjo obliko v drugi polovici 19. stoletja (šolski zakon iz l. 1866.). L. 1920. so vpeljali šolsko obveznost. Razen ljudskih šol (veliko potovalnih) imajo nadaljevalne šole in ljudske visoke šole s praktičnimi cilji po danskem zgledu. Te slednje (32) vzdržuje posebno društvo za ljudske visoke šole iz privatnih sredstev, država in občine jih samo podpirajo.

Ljudska šola obsega v načelu osem let (od 7. do 15. leta): nižja stopnja dve leti (od 7. do 9. leta), višja štiri leta in nadaljevalna dve leti.

Kot v drugih protestantskih državah ima tudi tu velike zasluge za izobrazbo ljudstva v branju duhovščina, že ker je pri njih temeljna zahteva verouka in bogoslužja čitanje sv. pisma. Cerkvene potovalne šole, ki jim

je poverjen prvi pouk na kmetih, so zato prodrle v zadnja sela. Zasebne seminarje za potrebne učitelje podpira seveda država. Učitelji se razidejo po posameznih seliščih, kjer absolvirajo z ondotnimi otroki primeren tečaj, na kar gredo zopet drugam.

Na deželi predstavlja torej prava štiriletna ljudska šola že višjo stopnjo, v katero stopijo otroci z devetimi leti. Te šole, ki jih je bilo l. 1912. kakih 3030 (ena sedmina švedskih), vzdržujejo občine, a ne brez državne podpore (plače učiteljstvu). V mestih so osnovne šole šestrazredne, vstopa se že s sedmimi leti. Tudi te so občinske, državni prispevki znašajo 25%. Prava šolska oblast je šolsko vodstvo, ki ga voli občina. V njem ima tudi en učitelj glasovalno pravico in so učitelji sploh varni pred vsako samovoljnostjo. Za nadzorstvo, ki ga vrše strokovnjaki, je razdeljena država na 27 nadzorstvenih okrajev.

Osnovnošolsko omrežje je dobro razvito, tako da pride nekako na 600 oseb ena ljudska šola. L. 1919. je bilo šol s cerkvenim vodstvom 1231 s 197.721 otroki, podeželskih ljudskih šol pa 3433 s 196.890 učenci, dalje 42 mestnih, 31 meščanskih in 52 posebnih deklških šol. Učiteljske je bilo 14 (med njimi 8 državnih 4 letnih).

Državne višje ali srednje šole (»učene šole«) so 8 razredne (15 humanističnih in 13 realnih licejev. Odcepijo se pa od skupne osnovne šole po 4. letu, t. j. po 11. letu starosti. Učni načrt je pri obeh tipih v prvih dveh razredih isti. Prvih 5 razredov realnih licejev tvori zopet celoto (tudi v obliki posebnih zavodov), ki je podlaga za prestop v obrtne šole ali praktične poklice. Zadnji 3 razredi te normalne (reformne srednje šole se imenujejo »gimnazije«, ki se dele v klasične in realne sekcije. Za dekleta obstoji 15 državnih 6 letnih višjih šol, ki so jim priključeni večinoma še 3 letniki (gimnazije), da pripravijo učenke za prestop na univerzo; na ta način je ženski študij na srednji šoli za eno leto daljši kot moški, pač po zgledu švedskih srednjih šol, ki so sploh devetletne. Nekateri privatni zavodi imajo le po šest letnikov.

Poleg tega je na Finskem še kakih 42 zasebnih, večidel 8 razrednih in 22 5 razrednih mešanih srednjih šol realnega tipa, ki uživajo državno podporo, in pa 10 zasebnih višjih deklških šol. — Velik del vsega šolstva je sedaj v privatnih rokah.

Med strokovnimi šolami so najbolj zastopane obrtne.

Verouk se poučuje v srednjih in sličnih (strokovnih) šolah (vseh je kakih 170) po 2 uri na teden (v ljudskih šolah in učiteljskih po 4—5 ur). Latinsčina se začne poučevati v klasičnih licejih z 2. letnikom, v reformnih pa s 6. Uči se na srednjih šolah 4—5 jezikov, poleg enega ali dveh klasičnih in materinščine še 3 oziroma 4 moderne jezike, predvsem 2. deželnega jezika, dalje nemščine pa francoščine ali ruščine oziroma angleščine). Počitnice trajajo 3—4 mesece, glavne so sredi zime. V privatnih srednjih zavodih in v 5 razrednih državnih šolah je v navadi koedukacija.*

* O podrobnih notranjih ureditvah srednjih šol na Finskem prim. »Střední škola« (Praha), ročník XXXIV, sešit I, II. »1926), str. 61 ss.

Pri tem imajo Švedi razmeroma več zavodov kot jim gre po številu (povprečno malone $\frac{1}{3}$).

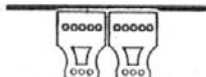
Za vstop na vseučilišče je potreben poseben pismeni in ustmeni izpit na univerzi sami (kot še na Estonskem). Srednješolski učitelji se vadijo po dovršenih strokovnih skušnjah na univerzi na dveh normalnih licejih za profesorje (1 finski in 1 švedski) s po 2 oddelkoma (za hum. in realne predmete) v dva semestra trajajočih praktičnih vajah. S polno pravico nastavljeni profesorji se smejo odstaviti le s sodnijskim odlokom.

Univerze so na Finskem tri: finskošvedska v Helsinki, ki je imela l. 1912. 3 fakultete (juridično, medicinsko in filozofsko z agrikulturno-ekonomsko sekcijo, a se je pozneje spopolnila, ter dve še nepopolni, eno švedsko in eno finsko v Turku. Helsinki ima še finsko visoko šolo za trgovino in finskošvedsko visoko šolo za tehniko. Drugod je še ena trgovska visoka šola in dve (1 finska, 1 švedska) višji tehniški šoli.

Kakor je iz tega razvidno, so Švedi Fincem glede lastnih šol povsod ne le enakopravni, temveč so z ozirom na številčno razmerje celo precej na boljšem, zlasti pri srednjih in visokih šolah. To je posledica dejstva, da so imeli Švedi še nedavno v deželi kulturno vodstvo in jim je bila med Finci ena stranka vedno prijazna; še sedaj je Fincem organizacija šolstva na Švedskem vzor, ki ga skušajo doseči. Čeprav so se v zadnjih desetletjih pojavljali tupašam ostrejši narodnostni spori, bodo Švedi lahko ohranili glavne svoje postojanke, ker je stopil 1. jan. 1923 v veljavo novi jezikovni zakon, ki pomeni tozadevno gotovo napredek, ker daje obema skupinama popolnoma enake pravice pri mirnem kulturnem tekmovanju.

Ustanovitelj finske literature je bil škof Mihael Agricola s svojim prevodom svetega pisma (l. 1548.). Narodno zavest so zbudili v preteklem stoletju zlasti Snellman, Frederik Runeberg in Zachris Topelius. Slovstveno delo je oživel sredi 19. stol. zlasti Elias Lönnroth z narodno-epsko pesnitvijo »Kalevala« in zbirko narodnih pesmi »Kanteletar«. Važnejši pisatelji so potem Aleksis Kivi, Kaarlo Kramsu, Paavo Kajander, Teuvo Pakkala, Eino Leino i. dr. Lastna likovna umetnost se je začela uveljavljati šele v 2. polovici 19. stol. (Slikarji R. W. Ekman, W. Holmberg, A. Edelfelt, Gallen - Kallela, Pekka Halonen, G. Engberg, M. Collin, kiparji J. Takanen, V. Wallgren, Alvo Sailo, arhitekt Onni Tarjauna itd.). Tudi komponistov je cela vrsta. Početnik finske drame je Kaarlo Bergborn. Poleg narodnega dramskega in opernega gledališča širijo zanimanje za odersko umetnost finska in švedska gledališča v vseh mestih, celo v provinci.

Tudi telesna kultura je na Finskem močno razvita in finski sportniki so zanesli slavo svojega naroda širom sveta.

Dr. Kajetan Gantar:

Naši prvi sociologi.

Istočasno, kot se je začelo pri Slovencih živahno društveno življenje, smo se začeli zanimati tudi za socialno vprašanje. Povod zato so bile slabe gospodarske razmere in pa glasovi, prihajajoči k nam z zapada. Ni moj namen obravnavati žurnalistična poročila o »rdečkarjih«, »freimaurerjih« in podobnih stvarih, katerih je bila polna posebno Jeranova »Zgodnja Danica«, pa tudi drugi takratni slovenski listi. Opozoriti hočem samo na tiste redke može, ki so v drugi polovici preteklega stoletja resno obravnavali tudi za nas Slovence tako važno socialno vprašanje.

Med Slovenci menda prvi, ki se je resno pečal s socialnim vprašanjem, je bil bivši kandidat za vseučiliškega profesorja v Gradcu, poznejši ormoški notar dr. Ivan Geršak (1838—1911). Dr. Geršaka je na socialno polje privedlo narodno gospodarstvo, ki je bilo njegova stroka. Leta 1864. je izšel v »Novicah« njegov prvi spis o tem vprašanju »Uvodni razpravek o narodarstvu«¹ (str. 25—26, 33—34). Že v tem prvem spisu je dr. Geršak poudarjal, da gospodarsko vprašanje ni samo gospodarsko vprašanje, temveč tudi vprašanje, ki zadene v živo vse človeško delovanje. Čim ugodnejši je gospodarski položaj, tem lepše se razvijajo tudi znanosti in umetnosti in pravega boja za obstanek ni. Naslednje, t. j. 1865. leto, je pa dr. Geršak začel izdajati poseben list »Čitalnica«, kateremu listu je bil glavni namen širiti med Slovenci zanimanje za narodno-gospodarska in socialna vprašanja.² Na uvodnem mestu je zapisal dr. Geršak besede: »Kadar sem bolj o pravem narodnem življenju premišljeval, zmirom se mi je dozdevalo, da človek veliko veliko kuje in snuje za svoje narsilnejši potrebe; ni mu mogoče pred skrbeti za lišp, za razveseljevanje, dokler ni dosti pridelal in prihranil za živež, za obleko, za stanovanje. Tiho je, ako mu kdo govori o novih postavah, ker jih umel ni; tiho je, ako mu kdo govori o ustavu (konstituciji), ker mu ni prinesel olajšanja njegovih davkov, ker ne razume važnosti novih naprav. Svojim silnim potrebam le želi napred v okom priti, potem še le se ozira po uživanji svojega stana. Ni bilo dolgo našemu kmetu mar za duševni užitik pri zabavnih besedah, ni pregledaval daleč čez svoj prag; le oziral se je včasih kviško, kako bo nek vreme; z milim pogledom proti nebesom bi rad razkadir sive točonosne oblake« (str. 1). Zato pravi dalje istotam, da ni čudno, če v takih razmerah pri Slovencih ravno »društveno in državno« življenje tako malo napreduje. Naznanja, da ima list namen razlagati nove postave, da se med ljudstvom obudi čut za pravico in red, in prinašati razprave iz »narodarstva«. Dr. Geršak je hotel program vsestransko izpeljati. Pisal je v svoji reviji o obrestih

¹ Dr. Geršak je rabil za narodno gospodarstvo izraz narodarstvo.

² »Čitalnica«, Podučilni listi za slovenski narod. Izdal Ivan Geršak. V Gradcu, 1865. Založil Leuschner in Lubenski. Natisnil Joz. A. Kienreich. Naslovna stran tega lista ima motto iz Adama Smitha: Nevednost je nardraži stvar v deželi.

(str. 3—21), v kateri razpravi je posebno priporočal ustanovitev hipotekarne banke in hranilnic; dalje je priobčil razpravo »Banke in papirnati denar« (str. 21—34), pisal o »številni loteriji« (str. 34—40), razlagal zakon o varstvu (str. 76—86), avstrijsko ustavo (katekizem avstrijskega ustava str. 114—120). Priobčil je »narodarsko« razpravo »Dragina« (str. 124 do 133), dajal navodila za županovanje (str. 162—169, 258—264, 352—359), pisal o vprašanju »Kako se razdeljuje kapital« (str. 183—184), o »Socialnih razmerah na Francoskem« (str. 246—253), kjer je zagovarjal razdelitev in centralizacijo, videl je pa nevarnost v komunizmu (str. 252). Dalje je pisal o ljudskih šolah (str. 312—317), kjer je zapisal, da »kakor smo pretresovali šolsko življenje v državi, tako bi se dala pretresiti tudi marsikatera druga prikazen državnega in socialnega življenja« (str. 317); potem je še razpravljajal o solnem davku (str. 330—335), proti kateremu je odločno nastopil in opisal socialne razmere v Avstriji (str. 343—349), s katerimi tudi ni bil zadovoljen. Socialnega značaja v Geršakovi »Čitalnici« je bil tudi spis o »ravnopravnosti in robstvu«, o kateri stvari je pisal profesor Josip Šuman (str. 289—292). Geršakova »Čitalnica« je doživela samo en letnik, kar je bilo za narodno gospodarstvo in socialno vprašanje pri Slovencih velika škoda. Pozneje je dr. Geršak pisal o teh stvareh, zlasti pa o narodnem gospodarstvu, v »Slovenskem Narodu«.

Naslednji, ki je za Geršakom obravnaval socialno vprašanje, je bil računski uradnik v Zagrebu Ferdo Kočevar-Žavčanin (1834 do 1878). Leta 1869. je izšel v »Slovenskem Narodu« njegov spis »Socialno vprašanje«.³ Kočevar je postavil na čelo svojemu spisu motto iz Očenaša: »Daj nam danes naš vsakdanji kruh.« Kočevar pravi, da se o socialnem vprašanju pri nas Slovencih še ni nič pisalo, čeprav je za Slovence socialno vprašanje ravno tako velike, če ne še večje važnosti kot narodno vprašanje, »da! jaz bi dejal, in bom pozneje tudi skušal dokazati, da je socialno vprašanje v ozki zvezi z našim narodnostnim vprašanjem« (str. 80). Tako tudi poudarja, da smo Slovani, kar se socialnega vprašanja tiče, svet popolnoma zase. Naprvo hoče izbiti predsodke onih, »ki imajo tako zarobljene nazore, in tako črne misli o socializmu, da se kar križajo, če le to besedo samo čujejo« (št. 80). Po Kočevarjevi definiciji je socializem: »Socializem se peča s preiskovanjem razmer in faktorjev človeškega društva, odkriva rane, na katerih človeško društvo boluje, zasleduje vzroke teh ran in teži na to, kako bi se moralo človeško društvo ustrojiti, da nobenega v društvu ne bi bilo, ali z eno besedo, kako bi se dale društvene razmere boljšati. Teorije, ki so se danes o tem predmetu kot veljavne ustanovile, so že tako razvite, da se more reči: socializem je danes dognana in dovršena znanost. Socialna gibanja v narodnih masah so tako silna postala, da se več prezreti ne da, prezirati več ne smejo« (št. 80). Socialno vprašanje je tako staro, kot je star

³ Slov. Narod 1869, št. 80—86, 88. — Spis je napisan v Zagrebu in ima šifro —p. (št. 88). Da je ta spis Kočevarjev, to je razvidno pri dr. Prijatelju, »Vloga omladine« v prvem obdobju »mladoslovenskega pokreta«. Lj. Zvon 1924, str. 537, pod črto.

človeški rod. Če sta le dva človeka na svetu, je to že socialno vprašanje, »kajti ta dva bi vsekako drug naproti drugemu morala v kakšne takšne razmere stopiti« (št. 80). Kočevar loči dve vrsti socializma, političnega in gospodarskega. V prvem vidi poedinca v razmerju do družine, občine, države, naroda, v drugem pa razmerje človeka do stvari (blaga), »ki služi ljudem za vsakdanje življenje« (št. 80). Kočevar priznava tudi duševno stran socialnega vprašanja — veselje do življenja in pravi, da se boj za existenco ne bo v prirodi nikoli odstranil, delo je njemu edino orožje v boju za obstanek. »Mašine in znanosti naj samo za občnost delajo, nikdar pa samo za posamezne« (št. 80).

Kapitalisti in delavci si stoje kot dve sovražni vojski nasproti. Siromakom se očita, da napadajo bogatine, kar pa ni res: oni le svojo existenco branijo, in ta razloček se v tem boju ne sme nikoli pozabiti, — če se ta razloček v nemar pusti, delala bi se siromakom velika krivica« (št. 81). Ni je huje bitke od one, v kateri se gladen proletarijat bje proti posestnikom. Govori tudi o stavki in obstoječih zakonih, o katerih pravilno sodi, da je zelo žalostno »posebno to, da naši pozitivni zakoni bogatinom še zmirom več pravic dajo, siromakom pa več dolžnosti nakladajo« (št. 81). Govori o osebnem delu in pravi, da če so se ugotovili različni zakoni za naravne pojave, »zakaj se ne bi dala formula za reguliranje ljudskega mnenja najti?« (št. 81). (Konec prihodnjšč.)

Fran Erjavec:

Pregled zgodovine delavskega gibanja med Slovenci.

(Nadaljevanje.)

Kakega večjega razmaha pa ta sekta ni doživela, kajti ko so še v tistih tednih Tauschinskega v Gradcu zaprli, se je iz strahu pred policijo razpršila tudi ljubljanska »Botschaft«, kar je javil Breznik policiji dne 24. aprila. Poročilo mestne policije deželnemu predsedstvu (z dne 14. junija leta 1875.) pravi, da Poznik, ki je sicer »miren in dostojen človek«, od tedaj ne nastopa več, a ga je vlada kljub temu premestila v Krško; v poznejših letih je pa služil mož pri nižjeavstrijskem namestništvu.

Medtem ko je ustanavljal Poznik svojo versko sekto, je pa prišel v Ljubljano krojaški pomočnik Johann Perz (rodod iz št. Petra pri Novem mestu, a odločno nemškega mišljenja), ki se je bil v tujini prežl s socialističnimi nauki in katerega je označila ljubljanska policija kot moža zelo nizke izobrazbe, a sijajnega govorniškega daru, zaradi česar je imel tudi velik vpliv na delavstvo. Perz se je pridružil Poznikovi sekti (pozneje, ko je sodeloval pri reichenberškem »Volksfreundu« in razvijal veliko soc. propagando po Češkem, je našla policija pri njem izkaznico ljubljanske »Botschaft«), obenem pa takoj vstopil tudi v »Del. izobr. društvo«, kjer je hitro zavzel vodilno vlogo in bil na občnem zboru dne 30. maja leta 1875. izvoljen za društvenega predsednika namesto Forsta,

ki je nekaj mesecev poprej zaradi večjih nerednosti v društveni blagajni brez sledu izginil iz Ljubljane, oziroma na mesto krojača A i e r j a , rodom Bavarca, ki je vodil po Forstovem odhodu društvo par mesecev, a je po izgubi dela zopet odpotoval. Ostala odborniška mesta so zavzeli čevljar Edv. Protiva (podpreds.), krojač Fr. J e l o č n i k (tajnik), krojač Fr. Lukežič (blagajnik), krojač I v. H ö n i g m a n n (tajn. nam.) ter krojači Jos. Stopar, Fr. D e q u a l (* 1848 v Komendi), Andr. Kunstel, mizarja Št. Gruber, Fr. Škof ter čevljarja Karel H u b m a j e r² in Ant. Osterc kot odborniki. S tem je prišlo v društvo zopet živahnejše gibanje in b o r b e - n e j š i d u h , kar se je pokazalo še tisto poletje, ko je zahtevala oblast od društva seznam članov (bilo jih je tedaj 115, povečini krojaški, mizarški in čevljarski pomočniki) in je to odreklo češ, da tega ni dolžno storiti. V društvo so redno prihajali glavni tuzemski nemški socialistični listi in potom Perza časih že tudi kakšni inozemski, a po rokodelskih delavnicah so vneto razpravljali o domačem in tujem delavskem gibanju.

Spomladi leta 1876. je začel Perz misliti na službo pri železnici, zato je postal mirnejši in na občnem zboru dne 24. aprila leta 1876. je celo odložil predsedstvo ter dobil dva meseca nato res tudi službo izprevodnika na gorenjski progi, kjer je potem ostal eno leto. Namesto Perza je bil na tem občnem zboru izvoljen za predsednika čevljarski pomočnik M o d i c in za podpredsednika prav tako čevljarski pomočnik K a r e l K o r d e l i č (1857—1922). Dočim se je Kordelič navžil socialističnih gesel že v Zittererjevi čevljarski delavnici, kjer se je izučil svoje obrti in kjer je bilo zbirališče socialnih demokratov, je bil pa Modic očitno mnogo z m e r n e j š i . Bil je predsednik društva nekako tri leta, a vsaj v policijskih aktih nisem mogel nikjer zaslediti, da bi imel kdaj z njo kake sitnosti, l. 1878. je pa vstopil celo v orožniško službo, nakar je predsednikoval društvu nekaj mesecev krojač in gostilničar »Zur Schnalle«, v sedanjosti Šelenburgovi ul., Fr. Š t u r m (* 1851. v Cerkljah kot sin ranocelnika).

Čeprav je druga polovica 70. let jako važna in živahna v zgodovini avstrijskega socializma, ker se je v njej vedno določneje oblikovalo pozneje tako mogočno socialistično gibanje (poleti leta 1876. so zborovali v Dun. Novem mestu delavski delegatje večine avstrijskih narodov, a Slovenci niso bili zastopani) in so začele vse plasti prebivalstva omagovati vsled silne gospodarske krize, ki je nastopila kot posledica nesrečne liberalne gospodarske politike (polomi bank in industrijskih podjetij, propadanje kmetijskih domov itd.), je ljubljansko Delavsko izobraževalno društvo preživelo to dobo vendarle j a k o m i r n o . V avstrijskem nemškem delavskem gibanju so divjali v sredi 70. let jako hudi boji med pristaši Oberwinderja (njegov glasilo »Volkswille«), ki je bil več kot

² Čevljarja Karla Hubmajerja ni zamenjavati z njegovim bratom stavcem in znanim četašem Miroslavom, ki ni imel nikoli kakih tesnejših stikov z Del. izobr. društvom, le leta 1877. je govoril na proslavi društvene osemletnice in pozneje nekoč (leta 1883.) je nameraval izdajati v Trstu »slovenski socialen list«, pač pa je bil član društva tudi brat navedenih dveh, krojač Jožef.

naklonjen svobodomiselstvu liberalnega Auerspergovega režima (l. 1878. se je potem izselil Oberwinder v Hamburg in postal tam polagoma vodja krščansko socialnega gibanja) ter pristaši radikalnejšega Scheua, ki je konec novembra l. 1873. (po velikem avstrijskem denarnem polomu) zboroval s 74 delegati (med njimi 10 Slovanov) v gorski vasi Neudörfel pri Badnu in proglasil ustanovitev avstrijske socialno demokratične delavske stranke z listom »Gleichheit« kot glavnim organom in programom, kakšnega so sprejeli nemški socialisti l. 1869. v Eisenachu. Ta spor je trajal več let in šele poleti l. 1877. sta se po prizadevanju E. Kaller-Reinthala obe frakciji zopet zedinili ter proglasili list »Sozialist« za glavno glasilo stranke. Vsi ti dogodki so šli skoro brez odmeva mimo ljubljanskega Delavskega izobraževalnega društva. Vladal je v njem slejkoprej izrazito Lassalleov duh, a po Perzovem odhodu ni bilo v društvu nobenega impulzivnejšega člana, ki bi intenzivneje zasledoval tozadevno gibanje po drugih deželah in dajal društvu izrazitejšo in bojovitejšo smer. Člani, skoro izključno le obrtniki, ki so morali presedeti po 12—15 ur v svojih delavnicah, so se sicer redno shajali, gojili predavanja, prebirali naročene nemške socialistične liste in prirejali veselice, a njih razredna zavest ter politična izobrazba sta bili jako majhni. Med rokodelci so bile sicer še jako žive tradicije nekdanjega cehovstva, a te so jih bolj oddaljevale nego približevale neizkušenemu ročnemu delavstvu, ki je sestajalo tedaj pri nas povečini še iz poslov in dninarjev, ker so v tej dobi izginili še zadnji ostanki nekdanje industrije, nova pa tedaj še ni začela nastajati. Res je, da so bili ti rokodelci, včlanjeni v Delavskem izobraževalnem društvu, prenasičeni z radikalnimi socialističnimi gesli, ki so jih nabrali po severnih in zapadnih deželah, kjer se je nahajalo tedaj delavstvo v najživahnejšem vrenju, toda vrnivši se domov, so postajali povečini zopet mirni (Železnikar, ki se je n. pr. bojeval za časa pariške komune na tamošnjih barikadah, je vstopil, prišedši zopet v Ljubljano, v liberalno Čitalnico in k Sokolu, ne pa k Delavskemu izobraževalnemu društvu), ker nabranih gesel zaradi svoje majhne izobrazbe niso bili zmožni urediti in prebaviti, še manj pa seveda prilagoditi živemu življenju v domovini, ki je bilo bistveno različno od rojstnih krajev navedenih gesel. Iz tega razloga je vstopal v Del. izobr. dr. le del najbolj prepričanih socialistov, a ker je vlada z vsemi sredstvi preprečevala stike s tujimi idejnimi in organizatoričnimi središči, s svojimi gesli v Ljubljani niso vedeli kaj začeti. Pač pa so med seboj pridno debatirali, toda njih ponovni propagandni poizkusi med ostalim proletarijatom so ostajali skoro brez uspešni (število društvenih članov je bilo od ustanovitve pa do l. 1884. skoro isto, namreč okroglo 100). Društvo je tedaj živelo skoro brez tesnejših zvez s širšo javnostjo ter seveda tudi brez vpliva nanjo in v njem samem je prihajalo do večjih in smotrenejših dejanj le tedaj, kadar se je nahajal v njegovi sredini kak izobraženejši član (Arko, Kunc, Wagner) ali vsaj kaka ognjevita agitatorična narava (Perz).

(Dalje prihodnjič.)

Politični pregled.

Obnova mirovne politike. Dolgotrajna borba kitajskih generalov za oblast in narodno samostojnost Kitajcev je vplivala tudi na meddržavne razmere v Evropi. Zbližala je Anglijo in Italijo, s čimer je Italija mnogo pridobila in je pod navideznim pokroviteljstvom angleške diplomacije začela nastopati napadalno in radi Albanije ogrožati evropski mir. Sovjetska Rusija se je izprva uspešno posluževala kitajskih nemirov, da udari Anglijo. Konečno se ji je namera izjalovila, vendar pa je zadržanje Rusije močno vplivalo na usmerjenje angleške politike v Evropi. S pomirjenjem Nemčije je za Francijo izgubila Mala antanta na svoji važnosti, vendar je ostala Mala antanta še vedno važen zunanje-politični čintelj za Francijo, ki se je bila odtujila Angliji in zašla v napeto razmerje do Italije. Na vidiku je bila zveza Francije, Nemčije in Male antante proti angleško-italijanski zvezi. Da bi se politika ruskih sovjetov v danem slučaju približevala prvi zvezi in nastopila proti angleško-italijanski politiki, je spričo angleško-ruskih nasprotstev več kot razumljivo. Tu se je zopet izkazala angleška diplomacija, ki v podpiranju Italije ni šla predaleč in je navezala zopet politiko svoje dežele na Francijo. Obisk predsednika francoske republike Doumergeja in Brianda pretekle dni v Londonu je s tega stališča velepomemben. Obnovitev pristrčnih odnosov med Francijo in Anglijo pomeni za Evropo mirovno obnovo in pritisk proti italijanskemu imperijalizmu in izzivanju.

Dva dni pred francoskim obiskom v Londonu se je vršila od 13. do 15. maja konferenca Male antante v Jahimovu, na severozapadnem obmejnem ozemlju Čehoslovaške. Ta konferenca je bila od vseh dosedanjih konferenc Male antante morda najvažnejša; saj je Mali antanti nenaklonjena javnost, kolikor simpatizira z Italijo, pričakovala, da se bodo vezi v Mali antanti zrahljale in bo Mala antanta ostala samo še nekaka zunanja formula brez notranjih tesnejših vezi in bo s tem omogočala, da se ojači obroč okoli Jugoslavije in s tem oslabi tudi vpliv ostalih dveh njenih zaveznikov. Ta up je pa padel v vodo in Mala antanta je danes tesneje spojena kakor prej kdaj in pomeni neprecenljivo jamstvo za mir na Balkanu in v Srednji Evropi. To se je videlo dosti jasno tudi iz poročil, ki so jih prinašali italijanski in madžarski listi. Konferenca je potekla povsem gladko, brez vsakršnega incidenta; dr. Marinković, dr. Beneš in Mitilineu so v razgovorih ugotovili popolno soglasje v nazorih glede politike Male antante do drugih držav, niso pustili v nemar nobenega važnega zunanje-političnega

vprašanja in razčistili med seboj tudi vprašanje tiranskega pakta in mažarsko-italijanskega prijateljskega pakta, četudi komuniste o tem ne govori. Istotako moremo trditi, da je popolnoma uspela konferenca časninarske Male antante, ki je nekaj odmev Male antante in njen javni vidni spremljevalec in rezultat. Moremo in smemo zabeležiti, da se je s konferenco Male antante in z obnovo francoske antante zunanje-politični položaj naše države znatno izboljšal in mirovna politika iznova utrdila. Dne 24. maja bo v Berlinu zborovala Liga narodov za narodne manjšine. Na dnevnem redu bo vprašanje narodnih manjšin v Italiji. Zastopana bo tudi naša država po univerzitetnih profesorjih dr. Jbrovcu in dr. Čoroviču iz Beograda. O sklepkih te konference bomo vsled njene važnosti poročali malo več.

Fr. S.

Italija in naši sosedje.¹ Italija in Grčija. Z Grčijo je Italija v prijateljskih stikih ne toliko iz gospodarskih kot iz vojaških ozirov. Grki bi ji dobrodošli pri vojni z Jugoslavijo ali s Turčijo. Tako na znotraj slabotne države kakor je Grčija se pač nikdo ne boji, zlasti odkar se vrsti ena revolucija za drugo. A Grčija pa lahko dela ovire širjenju jugoslovanskega vpliva v Solunu in mladi jugoslovanski mornarici ter s tem podpira Italijo.

Italija in Romunija. Italija in Romunija sta sklenili prijateljsko zvezo. Na svečani način so jo podpisali v Rimu dne 19. sept. 1926 in pozneje ob priliki obiska italijanskega princa v Romuniji, tudi v Bukarešti. Romunija je za to prijateljsko zvezo stavila pogoj, da Italija prizna romunsko-rusko mejo v Besarabiji za končoveljavno. To je razvidno iz razlage k pogodbi in iz pisma generala Avaresca Mussoliniju. Toda vsled razburjenja radi albansko-italijanske pogodbe se še dosedaj ta romunska zahteva ni mogla izvršiti.

Že prej pa se je sklenila trgovska pogodba med Italijo in Romunijo. V obeh državah je veliko teženje po čim ožjih stikih. Ne samo jezikovna sorodnost, temveč še bolj so povzročili italijansko-romunsko prijateljsko in trgovsko pogodbo gospodarski oziri. Romunija je pa tudi po svojem notranjem ustroju zelo podobna italijanskemu fašizmu; o svobodi v Romuniji ni mogoče govoriti; ukrajinsko, bolgarsko in deloma tudi nemško in madjarsko narodno manjšino zatirajo Romuni ne mnogo manj ko Italijani Slovence in Hrvate. Kakor vsaka diktatorska vlada, mora tudi Romunija za ugrabljeno svobodo sipati svojim državljanom pesek v oči z zunanjimi uspehi, če se hoče

¹ Ta članek je bil pisan meseca februarja. — Op. ur.

obdržati. Italijansko prijateljstvo je že en tak uspeh. Občudovanje hočejo vzbuditi romunski vladodržci z zgraditvijo mogočne mornarice in močne armade. Italijanski bogataši so ponudili Romuniji velika posojila za ladje, pod pogojem seveda, da jih zgrade italijanske ladjedelnice. Pod ugodnimi pogoji je dobila Romunija tudi posojilo za nabavo vojnega materiala v Italiji. S temi posojili se zaposli italijanska industrija, Italija pa dobi dobro oboroženega zaveznika. Trgovska pogodba je skoraj popolnoma izpodrinila angleško, českoslovaško, poljsko, nemško in avstrijsko industrijo. Italija prodaja, pod zelo ugodnimi pogoji v Romuniji platnene, suknene in svilene izdelke, avtomobile, južno sadje in cvetice. Romunija pa zopet najde v Italiji odjemalce za svoje surovine in poljske pridelke, zlasti za petrolej, les, žito in koruzo.

Italija in Madžarska. Madžarska se ne peča toliko z gospod. vprašanji kakor s težavnim problemom, da zasedejo Habsburžani madžarski prestol in da dobi Madžarska nazaj vse pokrajine, ki jih je izgubila v mirovni pogodbi. Največja nasprotnika teh madžarskih teženj sta Českoslovaška in Jugoslavija. Odkar se je Romunija približala Italiji, si italijanska diplomacija prizadeva najti način, kako sprjazniti Madžarsko in Romunijo, ki je po mirovni pogodbi dobila vzhodni in jugovzhodni del nekdanjih pokrajin ogrske krone. Zdi se, da bi obe državi pristali na personalno unijo. V Madžarsko bi se naj vrnili Habsburžani. Ogrski kralj bi se naj poročil z romunsko princezino in naj bi vladal obema državam. Taka močna država bi tudi lažje upala na izvojevanje Slovaške in Vojvodine. Mussolini ni skop, kadar treba deliti tuje pokrajine, zlasti jugoslovanske in zato on z vsemi silami podpira ta načrt. Potovanje madžarskega min. predsednika grofa Bethlena v Rim bi naj omogočilo končni sporazum. Toda madžarski opozicionalni listi so razkrili svetu namen tega sestanka. Mussolini pa pred evropsko javnostjo vendar ni upal vzeti na sebe odgovornost, da bi se z reševanjem madžarskega monarhističnega problema očitno vmešaval v notranje zadeve tuje države in da bi s tem še bolj razburjal Jugoslavijo, Českoslovaško in Francijo. Zato ni smel priti grof Bethlen v Rim takrat, kadar je namestoval. Prej se je še moral pogajati z madžarskimi legitimisti, ki so raznesli v svet vesti, da se bo v kratkem rešilo vprašanje monarhije. Tako je Mussolini krit vsaj pred diplomati tistih držav, ki marsikaj nočejo videti.

Madžarska pa bi rada tudi osredotočila svoj izvoz na italijansko Reko. Toda v Rimu so spoznali, da tega vprašanja ni mogoče rešiti brez Jugoslavije, ki ima v rokah železnico k Reki. Zlasti po sklenitvi italijansko-albanske pogodbe pa vlada v Jugoslaviji velika nejevolja proti Italiji. Zato bi pač bilo težko se pogajati s sicer še tako širokogrudnimi jugoslov. diplomati, če se ne bi

skušalo čim bolj zakriti italijansko podpiranje madžarskih monarhističnih in imperialističnih teženj. Da bi pravi namen Bethlenovega potovanja v Rim čim bolj zakril, je šel pred njim v Rim prosvetni minister grof Klebelsberg. Osnoval je v Rimu zavod »Collegium Hungaricum«, namenjen bogoslovcem in svetni madžarski visokošolski mladini. Tu bi se naj vršila tudi predavanja ki bi utrjevala kulturne stike med Italijo in Madžarsko. Minister Klebelsberg sam je imel pri otvoritvi prvo predavanje, ki je pokazalo, kar je bilo jasno tudi sicer, da ima namreč ta zavod predvsem politične namene.

J. Šedivy.

Misterijozna vlada. Vlada g. Velje Vukičevića je prišla na površje brez predhodne javne vednosti, brez običajnih javnih diskusij in posvetovanj, in še danes nihče od voditeljev strank ne more pojasniti, zakaj se je pojavila Vukičevićeva vlada v sedanjih svoji kombinaciji. Kakor je bil njen postanek misterijozen, tako je misterijozen tudi njen program. Ne samo da ni podala nobene deklaracije v javnosti, da se ni predstavila niti Narodni skupščini, o njej se niti še danes ne ve, ali je delovna ali volivna vlada. Nihče je po njenem postanku ni mogel smatrati drugače kot volivno vlado, ki naj izvrši voljite — proti mnogim poslanecem Narodnoradikalne stranke. Takoj pa so bile te vesti demantirane, dasiravno še danes nihče ne veruje, da bi bila to delovna vlada, četudi zakonodavni odbor stalno deluje, katerega seje sicer nimajo nobene smisla, ako njegovi zakonski predlogi ne pridejo pred plenum sedanje Narodne skupščine. Zanimivo je to, da stranki, ki iz lastnega interesa in ne iz naklonjenosti do sedanje vlade isto podpirate, ne soglašate glede namena te vlade. Demokratje od prvega početka uporno trdijo, da je Vukičevićeva vlada volivna vlada, radikali pa, da sedanja vlada ne bo vodila volitev. G. Vukičević sam pa molči, ker morda še sam ne ve, ali naj poizkusi stopiti na nevarna parlamentarna tla ali pa bo vodil volitve. Razmere naj same razčistijo položaj in potem se bo g. Vukičević odločil. Le tako si je mogoče razlagati, da g. Vukičević še ni izpolnil svoje vlade; saj bi bila izprva sicer razumljiva njegova taktika, držati parlamentarne klube, ki nimajo v vladi svojih zastopnikov, v ne preostrem razmerju do njegove vlade, nerazumljiva. Enkrat se mora odločiti in predložiti čakanje pomeni tudi v politiki izgubo časa. Parlamentarni klubi so do sedanje vlade v glavnem obdržali stališče, ki so ga prvotno zavzeli proti njej. V formalnem oziru se ji je približal radikalni klub, ki pa nedvomno zasleduje s tem svoje posebne namene. Da bi se volitve izvršile proti eni ali drugi struji v radikalni stranki, bi bilo zanjo precej nevarno. Zato so se vse tri struje v radikalnem klubu znatno približale. Stališče vlade do Jugoslovanskega kluba se je sedaj toliko

osvetlilo, da je bil na zahtevu radikalskih članov finančnega odbora z vladnim privođenjem izvoljen u Državni odbor član Jugoslovenskega kluba, kljub temu da je vladna većina u finančnom odboru sicer izvolila u Državni odbor samo člane vladne većine. Fr. S.

Kulturni pregled.

Hrvatska savremena literatura ove godine koraca u treći lustar svoje aktivnosti. Kao početak nove ere u hrvatskoj literaturi možemo sasvim slobodno uzeti g. 1917. Gjaljski je u to vrijeme bio već likvidirao svoja sabrana djela, a Nazor je dovršavao kolektanej svoje lirike. Od »staroga« — pod tim razumijevamo skoro čitavu predratnu aktivnost hrvatske literature — ostao je za novo razdoblje hrvatske literature krug književnika, koji su označeni knjigom »Mlada hrvatska lirika« (1914.), te veliki broj reminiscencija na Matoša. Treća ratna godina donijela je mnogo novih doživljanja, tempo akcije je bio živiji.

Front Hrvatske Savremene formira se u g. 1917.—1919. pokretima listova »Kokot« (Ulderiko Donadini), »Juriš«, »Književni Jug« (N. Bartulović, I. Andrić — skupina jugoslovenskih nacionalista), »Plamen« (Miroslav Krleža). Literatura u prvom dijelu nove ere vrlo je borbena, revolucionarna, raznih pravaca kao vatromet različitih krijesnica. To dokazuje i pojav velikog broja revija i listova. Najveći dio Hrvatske Savremene predstavljaju brojni književno-umjetnički listovi. Koncentracijske revije u najvećem dijelu vremena — nema. Od prvih listova nove literature veće značenje imaju »Kokot« i »Plamen«. U Donadini unosi u literaturu elemente revolte protiv postojećeg malograđanstva i kao buntovnik vječito reagira (»Kroz šibe«), Mir. Krleža u »Plamenu« pokazuje uz izvjesne znakove uticaja Karla Krausa jednu neobičnu samosvoju snagu. To je snaga stila i majstorluk socijalnog revolucionera. Isto: borba protiv malograđanstva nevjerovatno spretno poantirana. »Hrvatska Rapsodija«, »Hrvatski bog Mars« su silni protesti protiv postojećeg. Hrvatska Savremena uopće u svom početku i nije nego jedan veliki protest što i nije čudno, pomislimo li na doba njenog radanja, u kojem, kako U. Donadini kaže, čovjek nužno osjeća potrebu da pravi škandale.

Prve književne revije su brzo prestale i Hrvatska Savremena je objavljivala u »Savremeniku«, starom listu starog Društva hrv. književnika. 1921. god. počela je u Zagrebu, koji je jedini hrvatski literarni centar, izlaziti književno-umjetnički »Kritika« (Ljubo Wiesner — Milan Begović), revija koja je pokazala da stoji na velikoj kulturnoj visini, koncentrirajući sav hrvatski literarni rad. »Kritika« je izlazila do konca 1922., jer je nakon što je par puta izlazio u

salonskom izdanju »Savremenik«, DHK vaskrsnut i počeo opet pod uredništvom Begovića izlaziti. U isto vrijeme javlja se sva sila novih literarnih listova (»Vedrina«, »Orkan«, »Književni Pijedestal« itd.), koji se ipak ne održavaju. Važan je 1923. g. pojav »Vijenca«, koji nakon jednogodišnjeg reformiranog »Savremenika« postaje pomalo koncentracijski književnoumjetnički list, katolički literarni list »Hrvatska Prosvjeta« drži stalni krug saradnika i među njima nekoliko jačih individualnosti (Domjanić, Sudeta, dr. Lj. Maraković). 1924. g. pokreće M. Krleža »Književnu Republiku«, reviju u smislu i značaju bivšeg »Plamena« koja postaje organom marksističke ekonomske i borbene literarne kulture. Interesantno je da u taj list pišu skoro isključivo sami Krleža i August Cesarec, romansje i esejist velikih kvaliteta.

To bi bili kratko spomenuti listovi Hrvatske Savremene. Da nekoliko hrvatskih pisaca saraduje u srpskim listovima (»Srpski Književni Glasnik«) ne treba naročito istaknuti. Zanimiv ostaje pokušaj »Obzora«, koji je 1923. g. donosao tjedni ilustrovani prilog, ali je pokušaj prije pola godine propao. Pažnju literaturi posvećuju i političko-kulturni listovi (»Jug. Njiva«, »Nova Evropa«). Izdavanje pisaca preuzimaju privatni nakladnici, a malim dijelom književna »Matica Hrvatska«.

Pisci Hrvatske Savremene su skoro isključivo ljudi najnovijeg vremena. Predratni tip predstavljaju vrlo aktivni Milan Begović (romansje, dramatik i književni kritik: »Dunja u kovčegu«, »Svatbeni let«, »Božji čovjek« itd.), Dragutin Domjanić (pjesnik, u zadnje vrijeme kajkavski regionalista; »Kipci i popevke«, »Izabrane pjesme«), nešto manje Milan Ogrizović (dramatik i novelist; »Vučina«) i Dinko Šimunović (novelista, regionalni pisac; »Porodica Vincich«).

Hrvatsku Savremenu zastupaju kao lirski poeti: Gustav Krklec (»Srebrna cesta«, »Ljubav ptica«; momentani dramatik i romansje; »Beskućnici«, »Grobница«), Tin Ujević (»Lelek sebra«, »Kolajna«), Stanko Tomašić (»Pesme«, »Modri čovek«; novelist), Sibe Miličić (pjesnik i novelist; »Borovi i masline«), Ljubo Wiesner (»Pjesme«; književni esejist; propagator kulta Matoševa), Nikola Polić (pjesnik, feljtonist i žurnalista-kozer; Grga Čokolina), Ivo Andrić (»Ex Ponto«, Antun Br. Šimić (»Preobraženja«; urednik revije »Književnik« i pisac literarnih portreta), Đuro Sudeta (»Osamljenim stazama«, »Kučice u dolu«, Danko Anđelinović (»Galebovi«, »Latic« itd.), Izidor Poljak (religiozni motivi; »Pjesme«, »Sa Bijelog Brda«). U tu grupu spada i Janko Polić-Kamov kao preteča (umro prije rata: »Caskanja«, »Ištupana hartija«).

Hrvatska novela i roman su predstavljani ovim piscima: August Cesarec (»Osudite me«, »Careva kraljevina«; pisac političkih monografija), Miroslav Krleža (osim

prije spomenutih: »Magyar Király Honved-Novela«, »Tri kavalira gospodice Melanije«; dramatik vrlo uspelih scena: »Golgota«, »Vučjak«, »Michelangelo« itd.; pisac političkih studija i kritik; Branko Mašić (»Direktor Prokić«, »Ljupče«), Hamza Humo (»Grozdanin kikota«), Dragan Bubić (»Na rubu«, »Sveti Križ«, »Atentat«; fejtunist), Antun Matasović (»Susreti«, »Cvijet pod staklom«).

Neobično jaka je dramska umjetna književnost Hrvatske Savremene: Josip Kulundžić (»Ponač« itd.; uz Krležu najbolji dramatik i teatarski pisac); Ahmed Muradbegović (»Pomrčina krvi«, »Bijesno psoto«; novelist; »Noemova lada«, »Haremske novele«); Tito Strozzi (»Ecce Homo«, »Grof Petar Zrinski«; režiser), Josip Kosor (»Žena«, »Nepobjediva lada«, »U Café du Dôme«; novelist; »Miris zemlje i mora«).

Kritiku i literarnu znanost zastupaju u Hrvatskoj Savremenoj Antun Barac (»Jug. Njiva«; priređuje antologije starih pjesnika), Milan Marjanović, Ljubomir Maraković (»Hrvatska Prosvjeta«), Ivan Nevistić (»Vijenac«; pisac literarnih monografija; »Ulde-riko Donadini), Vladimir Lunaček (»Obzor«), Stjepan Parmačević (»Riječ«) i Rudolf Maixner.

Božo Dulibić.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednje publikacije:

Mjakolinj V. A.: Očerki socialnoj istorij Ukrainj v XVII. — XVIII. vv. Tom I. Vepuck I. Praga 1924. Izdatelstvo »Plamja«. Str. 285. — Monografija obravnava znani upor Bogdana Hmelnickega in njegove posledice ter oblike »zemljevladjenja v ljevolnežnoj Ukrainje XVII.—XVIII. v.«

Pavlovič Aleksander: Qui judicatis. Zagreb 1927. Novinska štamparija, Zagreb. Str. 103. —

Magjer Fr. R.: Iz prošlosti i sadašnjosti. Zagreb, 1925. Komision. naklada St. Kugli. Str. 120. — Za 25letnico avtorjevega literarnega delovanja je izšla ta lepa zbirka, ki je nekaka antologija najboljših dosedanjih Magjerovih spisov v vezani in nevezani besedi.

Bajuk Marko: Slovenske narodne pesmi za moški in mešani zbor. V. zvezek. V Ljubljani, 1927. Izdala Jugoslovanska knjigarna. Str. 39. — Bajukova zbirka narodnih pesmi je znana in priznana, zato bodo gotovo radi segli tudi po tem zvezku vsi pevci.

Spektorski E.: Hristianstvo i kultura. Praga 1925. Izdatelstvo »Plamja«. Str. 301. — Delo obravnava kulturo, progres, religijo, filozofijo, znanost, iskustvo, občestvo, pravo, gospodarstvo in materialno kulturo.

Socialni pregled.

Letošnji francoski socialni teden v Nancyju. Revija »Chronique Sociale de France« je prinesla v letošnji marčni številki spored za francoski socialni teden, ki se bo vršil od 1. do 9. avgusta v Nancyju. Letošnji so-

cialni teden bo posvečen ženskemu vprašanju in piše revija k sporedu med drugim sledeče: »Današnja družba je v neredu. Oslabeva iz dneva v dan; ruši se na vseh poljih in se potaplja v neizvestnost. Vznemirjena išče za nekim načelom stalnosti, ki naj uravna življenje in bodočnost. Vsako površno obnavljanje, vsako upanje, ki temelji na zunanjih sredstvih, je brezplodno. Nič ne more koristiti, kar ne zgrabi zla v njegovih najglobljih temeljih. Temelji človeštva pa so v srcu človeške družine. Tukaj se določa kakovost vode, ki se potem kot reka razlije med človeštvo. Treba je, da družba klonj pred zakoni družine. Treba je zato, da se družina spomni svojih bistvenih zakonov. Toda med zakoni družine ni bistvenejših, stalnejših in nujnejših zakonov od zakona, ki se izraža v naravi in nalogi žene. In družinska naloga žene kot soproge in matere najde svojo prvo smernico v duhovnosti njene lastne osebnosti. Katoliškemu nauku in morali dolguje človeška družba in družina, človeška miselnost in človekova osebnost svojo radikalno emancipacijo izpod vpliva antike, pa tudi dvajsetletij svojega silovitega napredka. Da-li je torej umestno, da sodobna civilizacija, pretresena v svojih temeljih, zazna, kaj mislijo danes o socialnem vplivu žene možje, ki so prožeti katoliškega duha.« Spored socialnega tedna pa je sledeč:

Ponedeljek, 1. avgusta: Pregled ženskega vprašanja.

1. Ideja družine, bistvo ženskega vprašanja. Predava E. Duthoit.

2. Feminizem. Predava gđc. dr. phil. Leontine Zanta.

3. Kaj nas uči biologija ženske narave. Dr. René Biot.

4. Ženska narava; posledica napačnih pojmov o ženski naravi. Jos. Vialatoux.

Ob osmih zvečer slavnostno otvoritveno zborovanje. Govori R. P. Rechaux.

Torek, 2. avgusta: Krščanstvo in žena.

1. Enotnost morale za oba spola. Univ. prof. R. P. Gillet.

2. Krščanstvo in žena. Univ. prof. R. P. Valensin.

3. Vloga biologije v vzgoji in čuvstvenosti žene. Dr. Remy Collin.

4. Novo suženstvo žene. Prof. M. Gand.

5. Kaj je storila žena za razširjenje krščanstva. Georges Goyan, član Akademije.

Zvečer veliko zborovanje: Žena in civilizacija. Grof Carton de Wiart, bivši min. preds. Belgije.

Žena — apostol. Thellier de Poncheville.

Sreda, 3. avgusta: Poslanstvo žene v družini.

1. Današnja vzgoja žene. Msgr. Julien, škof v Arrasu.

2. Soproga in mati v francoskem pravu. Univ. prof. E. Gounot.

3. Bilanca ženske delavnosti na družinskem polju. R. P. Dassouville.

4. Soproga, sodelavka soprogu v intelektualnem življenju. Prof. Louis Arnould.

5. Žena — urejevalka družinskega gospodarstva. Univ. prof. Charles Boucaud.

Ob sedmih zvečer banket na čast gostom.

Četrtek, 4. avgusta: Žena in obrt.

1. Kakšne obrti naj nudimo ženi? Univ. prof. I. Danel.

2. Zavarovanje žene v industriji in trgovini. Univ. prof. M. Turmann.

3. Težave razširjanja strokovne organizacije med ženstvom. Univ. prof. Tiberghien.

4. Bilanca ženske socialne delavnosti na polju obrti.

5. Žena in poljedelstvo. Grofica de Keranflech Kernezne.

Ob osmih zvečer cerkvena pobožnost z dvema govoroma: Msgr. Tissier, škof v Chalonsu (za moške); Evarhristija, zaščitnica dolžnosti moža napram ženi. Kanonik Dutoit, rektor katoliške univerze v Lille-u (za žene); Evarhristija in žena.

Petek, 5. avgusta: Različna vprašanja.

1. Podjetje in kapital: razvoj razmerja med enim in drugim. R. P. Danset.

2. Žena v internacionalnem življenju. Msgr. E. Beaupin.

3. Pravno zavarovanje žene proti zvodništvu. Univ. prof. F. Gény.

Sobota, 6. avgusta: Žena v mestu.

1. Žena v mestu: Žena in politično življenje. Univ. prof. M. Deslandrea.

2. Žena v mestu: žena in upravno življenje. Univ. prof. Georges Renard.

3. Predavanje o bojnih poljanah v bližini Nancy-a.

4. Deproletariatizacija mas. G. Lucien Romier.

Zvečer ob osmih zborovanje z govori: Žena žrtev sodobne družbe. Kanonik Desgranges. Žena, delavka in socialni red in mir. Jules Zirnheld.

Vsak dan zjutraj je sv. maša na čast sv. Duhu. Predavanja se vrše polovica dopoldne, polovica pa zvečer. R. J.

Socialni položaj avstrijskega delavstva. Paralelno z gospodarsko krizo v evropskih državah pritiska z vedno večjo silo socialna reakcija na delovne sloje prebivalstva. Tudi v Avstriji stopa socialna kriza v nevarno fazo, čeprav smo večkrat čuli o sanaciji in konsolidaciji avstrijskega narodnega gospodarstva ter o ugodnih socialnih razmerah. Resničnost te trditve nam dokazuje poročilo avstrijskih nadzorništev dela (Bericht der Gewerbeinspektoren) ter kratka analiza tamošnje socialne politike. Najvažnejši je vsekakor problem brezposelnosti. Brezposelnost narašča v Avstriji z rapidno brzino ter se pojavlja v vseh panogah industrije. Posebno v zadnjih letih dosega vprav pretečo višino (decembra 1924 — 176.020, de-

cembra 1925. — 230.738, decembra 1926 — 238.000). Ali kljub tej veliki brezposelnosti se uvaja v industrijske obrate polagoma zopet — otroško delo (pod 16. leti). Problem brezposelnosti in zaposlovanja mladoletnih sta med najvažnejšimi v Avstriji, ker nam najbolj kažeta socialne razmere delavstva. Še leta 1925. so inspekcije dela dognale, da je bilo med 386.195 zavarovanimi delavci 16.989 mladoletnih (pod 16. leti) in nekaj celo pod 14. leti.

Istočasno ko se širi brezposelnost in uvaja mladoletne delavce v industrijo, se podaljšuje tudi — delovni čas. Tudi v Avstriji je zakonito uveden osemurni delovnik, a pogosto le v teoriji in na papirju, zlasti v podeželskih industrijskih obratih so jako pogosti slučajji, da dela delavstvo po devet in tudi več ur na dan (celo do 16 ur). Množe se slučajji protizakonitega nočnega dela (zlasti v pekarnah in malih trgovinah) ter dela ob praznikih in nedeljah.

Tudi gmotni položaj avstrijskega delavstva ni najboljši, kajti skromne del. mezde (ki so pa vsaj za 40—60% boljše nego pri nas v Jugoslaviji!) padajo, dočim se drže cene življenjskim potrebščinam na stalni točki. V splošnem mezde ne dosežajo predvojnne višine in seveda tudi ne višine zapadnoevropskega delavstva.

Higienski položaj delavstva je zelo slab. Statistika izkazuje, da je od 100tih zdravniško pregledanih delavcev zdravih le 20, ostalih 80 je bolnih. V nekaterih industrijskih centrih je bolnih celo do 90% vseh delavcev.

Socialni položaj avstrijskega delavstva je torej nepovoljen. Gospodarska kriza, ki se razširja v vse avstrijsko narodno gospodarstvo, ga pa utegne še poslabšati. F. A.

Literatura. Uredništvo je prejelo:

Izveščaj privremene radniške komore za Dalmacijo u Splitu za god. 1922. do 1926. Split, 1927. Str. 111. — Kakor ljubljanska je izdala pred kratkim tudi splitska delavska zbornica poročilo o svojem dosedanem delu, ki obsega razprave o občem kulturnem in gospodarskem položaju Dalmacije, o gospodarskem in socialnem položaju delavstva, o delovnem pravu, o posredovalnicah za delo, o splošnih higijenskih in stanovanjskih razmerah, o kulturnih prilikah in o izseljeniškem vprašanju ter poročilo o delovanju zbornice in tozadevne zakonske predpise s poslovnikom. Vse poročilo je jako zanimivo in informativno, zlasti ker so nekateri oddelki obdelani še preglednejše nego v poročilih ljubljanske zbornice.

Gospodarski pregled.

10 milijonov zadugarjev ... Moj profesor na berlinski politični šoli Schulze-Gaevernitz, ena izmed socialno-političnih in gospodarskih veličin v Nemčiji je rad poudarjal, da

so najboljši dokaz dejstva in pa številke. Če naj podam kratko sliko o nemškem zadružništvu, posebno o konsumnih društvih, se mi zdi ta metoda najpripravnejša, ker je učinkovita, pa tudi kratka. Torej številke!

53.000 zadrug z 10 milijoni članov je v Nemčiji, to pomeni, da je skoro vsak šesti Nемец zadružno organiziran. Sami pravijo: Res je, da so angleška konsumna, danska in ogrska kmetijska zadružna društva v tej enostranosti na višku; a nemška so mnogostranska, a vendar specializirana tako, da je bila za vsako vrsto potrebna posebna osrednja zveza, ki pa ima zopet sama zase v narodnem gospodarstvu ogromen pomen. Saj je zadružna misel po vojni zašla celo med do sedaj najbolj individualistične gospodarje — trgovce, ki so ustanovili svoje osrednje nakupovalne zadruge.

Statistika l. 1926. izkazuje: 22.533 mestnih in deželnih kreditnih, 17.968 kmetijskih, 3834 stavbinskih, 2117 konsumnih, 2027 obrtnih, 1315 obrtno-nakupovalnih, 558 obrtno-produktivnih, 210 delavsko-produktivnih in 2160 drugih zadrug. Takoj pade v oči visoko število kmetijskih zadrug, predvsem hranilnic in posojilnic, ki izkazujejo skoro štiri petine vsega zadružništva. Pomen v gospodarstvu pa se nikakor ne da primerjati z njihovim številom. Mnoge izmed njih imajo po 50 do 100 članov, a eno konsumno društvo, n. pr. v Kölnu, 80.000 in 175 prodajalen. Uradniško konsumno društvo v Berlinu pa najmanj še enkrat toliko. Na Saškem imajo konsumna društva ogromne blagovne hiše za vse predmete, do sedaj pa 34 velikih tovarn, pravno delniških družb, dejansko konsumov.

K splošnosti še nekaj o razvoju zadružne miselnosti. Oče vsem je Schulze-Delitsch in vsako gibanje si ga lasti zase kot Angleža Owna, od komunistov pa do skrajnih reacionarcev. Prvotna blažena edinstvo je morala razpasti. Prvič so se ustanovile posebne osrednje zveze za konsume, kreditne, kmetijske, mestne stavbinske zadruge in rajfajzovke, drugič pa se je uveljavil v njih svetovni nazor in s tem cepitev. Tako je danes Landbund nemško-nacionalen, zveza rajfajzovk precej religioznega značaja, obe konsumni zvezi pa gresta že od l. 1903. svoja pota. Tudi miselnost oblastev ima nekaj kameleonskega na sebi. Pred vojno so se obnašali do drugih zadrug prijazno ali vsaj strpljivo, do konsumnih društev pa skrajno sovražno. Ne gre tu samo za gospodarski individualizem, vzrok je predvsem v tem, ker so večino konsumnih društev imeli v rokah — socialni demokratje. Da — in v cesarski Nemčiji, pa socialni demokratje! Med vojno se je razmerje ublažilo. Mnogo konsumnih društev je dalo svoje naprave na razpolago za vojno produkcijo, v državi se je sklenil »državljanjski mir«, društva so se v danih razmerah sijajno obnesla in zgodilo se je največje čudo: prvokrat po toliko desetletjih obstoja si je gospod minister blagovolil ogledati en konsum. Neposredno po revoluciji je

nastopila kratka reakcija, a za kanclerjevaja dr. Luthra se je čula že beseda, »da vlada pri zniževanju cen računa bolj na konsumna društva kot na vladne ukrepe«. Leta 1920. je padel zakon, ki je v Prusiji onemogočil konsumom ustanavljanje velikih blagovnih hiš in od tedaj gre vsestransko na bolje.

Še ena splošna ugotovitev. Naravno, da je povojna doba, strahovita inflacija, njej sledeča gospodarska depresija gospodarsko trenje vtisnilo i zadružništvu v Nemčiji svoj pečat. A vendar se je v tej krizi zadružništvo sijajneje obneslo kot pa zasebna podjetja. Izmed 11.000 konkurzov je bilo zadružnih l. 1925. 119, l. 1924. 87, l. 1923. 6, l. 1922. 34, l. 1921. 79. Novih ustanovitev zaznamuje l. 1920. 5000 — razšlo 994, l. 1921. 4887 — razšlo 1576, l. 1922. 4043 — razšlo 1629, leta 1923. 2697 — razšlo 1618, l. 1924. 3322 — razšlo 2107, l. 1925. 3305 — razšlo 3000. Torej dvoje dejstev: v gospodarski krizi se je zadružništvo v Nemčiji izkazalo odpornejše kot zasebno gospodarstvo, ker je poleg malega števila zadružnih konkurzov treba zaznamovati propad le malih zadrug, drugič pa je zadružništvo hitro nastopilo proces razčiščevanja, da je izločilo iz svojih vrst življenja nesposobne članice, a je kljub temu stalno v naraščanju napram predvojni dobi.

Po tej splošni sliki sedaj nekaj o konsumnih društvih. Do l. 1902. je obstojala enotna zveza. Iz krščanskih vrst se je vodstvu očitalo, da ne vodi konsumov nevtralnno, da so kratko postali čisto socialnodemokratski. Tedaj isti pojav kot pri delavskih strokovnih organizacijah. Na zborovanju v Kreuznachu je bilo izključenih 98 upornikov. Sedanji državnozbornski poslanec centra Schlack je ustanovil posebno konsumno zvezo, ki je praktično obsegala vrste krščanske strokovne organizacije.

Današnje stanje bi bilo sledeče: Zveza socialističnih konsumov s sedežem v Hamburgu je imela l. 1926. 1135 organizacij in 3.400.000 članov. Je tedaj največja srednjeevropska konsumna zveza. Promet je znašal n. pr. l. 1903. 131.8 mil., l. 1925. pa 616.2 mil. mark ali 8 milijard 318 mil. dinarjev. Zveza izdaja celo vrsto strokovnih publikacij, lastno korespondenco, ima veliko centralno nakupovalno družbo v Hamburgu in socialisti so bili prvi, ki so šli temeljito pogledat preko »luže« v Anglijo in danes imajo njihovi konsumi že 30 lastnih tovarn.

Dr. L. Čampa.

(Konec prihodnjic.)

Literatura. Uredništvo je prejelo:

La Yougoslavie Agricole. Salonique, 1927. Str. 30. — Naša trgovska in industrijska zbornica v Solunu je izdala zgorajšnjo brošuro, ki obsega najglavnejše podatke o našem poljedelstvu in živinoreji. V dodatku so naslovi glavnih izvoznih tvrdk, med katerimi pa, kakor običajno, Slovenijo popolnoma ignorira.

ZADRUŽNO PODJETJE

NOVA ZALOŽBA

REGIST. ZADRUGA Z OMEJENO ZAVEZO

V LJUBLJANI, NA KONGRESNEM TRGU
(V NUNSKEM POSLOPJU PRI ZVEZDI)

IMA NAPRODAJ VSE PISARNIŠKE POTREBŠČINE ZA DOM
IN ŠOLO TER VSAKOVRSNE KNJIGE V BOGATEM IZBORU

ZADRUŽNO PODJETJE

SOLIDNA POSTREŽBA

FRANC PAVLIN

v trgovini s špecerijskim, manufakturnim in galanterijskim blagom.

Centrala: **Gradišče 3**

Podružnici:

Trg Tabor 4
Boršnikov trg 4

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana

Leta 1688 ustanov. **Zvonarna** Karlovška cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vpeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesejnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Zahtevajte cenik.

